

سیر تحولات بانکداری در ایران

بخش دوازدهم

چگونگی پیدایش و روند تحول بانکداری در جهان و ایران، سیر تحول سیستم بانکی کشور در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم، تأسیس بانک مرکزی و نگاهی گذرا به وضعیت بانک‌های فعال در سال‌های پیش از پیروزی انقلاب اسلامی را در شماره‌های قبل ملاحظه کردید و اینک نگاهی دیگر به چند بانک دیگر، بانک و اقتصاد

بانک ایرانیان

بانک ایرانیان در سال ۱۳۳۸ تأسیس شد و طبق اساسنامه مصوب مجمع عمومی فوق‌العاده، مورخ دی ماه ۱۳۵۲ به صورت شرکت سهامی عام اداره می‌شد. مدت فعالیت این بانک نامحدود بود و از جمله موضوع عملیات بانک قبول سپرده اعم از دیداری و پس‌انداز و مدت‌دار، افتتاح حساب جاری، اعطای هر نوع اعتبار و وام با وثیقه شخصی یا عینی اعم از منقول و غیرمنقول، معاملات مربوط به برات و سفته... تعیین شده بود. نکته‌ای که تذکار آن لازمست، اینست که در اساسنامه این بانک جزو عملیات بانک، قبول وصایت و قیمومت و نظارت و تسولیت و همچنین قبول وکالت برای هر امری و دفاع از حقوق موکل به هر عنوان، اعم از دعوی و دفاع از دعوی و غیره با حق توکیل و توکیل در توکیل ولو کراراً... پیش‌بینی شده بود که در اساسنامه

سایر بانک‌ها چنین مطلبی ملاحظه نشد، گو اینکه بعد از تصویب قانون پولی و بانکی کشور، شورای پول و اعتبار ضمن مصوبه جلسه ۱۳ خود قبول وکالت و وصایت از طرف بانک‌ها را هم جزو عملیات بانک‌ها منظور نمود و بعضی از بانک‌ها هم خدمات حقوقی به مشتریان خود ارایه می‌دادند، از جمله بانک ملی ایران در حدود سال ۱۳۴۸ این کار را آغاز نمود و بخشی از سازمان اداره حقوقی بانک مزبور به وکالت از طرف مشتری بعضی از امور را برای آنان انجام می‌داد. ناگفته نماند که طبق بند ۱۶ ماده ۲ قانون

عملیات بانکی بدون ربا، مصوب سال ۱۳۶۲ نیز انجام خدمات وکالت و وصایت بر طبق قانون و مقررات از جمله وظایف نظام بانکی کشور شمرده شده است.

سرمایه بانک ایرانیان یک میلیارد ریال و منقسم به یک میلیون سهم یک هزار ریالی با نام تعیین شده بود. هیأت مدیره این بانک ۱۰ عضو اصلی و ۵ عضو علی‌البدل داشت که برای مدت دو سال از بین سهامداران انتخاب می‌شدند. هیأت مدیره بانک ایرانیان از بین اعضای اصلی ایرانی یا از بین افراد ایرانی دیگر یک

شخص حقیقی را برای انجام وظایف مدیریت عامل و به عنوان رییس بانک انتخاب می‌کرد. سرمایه بانک در پایان سال ۱۳۵۶ یک میلیارد ریال و تماماً پرداخت شده بود، ولی طبق مصوبه مورخ ۲۸ خرداد ۱۳۵۷ مجمع عمومی بانک مبلغ یک میلیارد ریال به سرمایه پرداخت شده بانک اضافه شد.

درصد نسبت سهام سهامداران این بانک در پایان سال ۱۳۵۶ به ترتیب زیر بوده است:

اشخاص حقیقی ایرانی	۴۷ درصد
بانک‌های خارجی	۳۵ درصد
اشخاص حقوقی ایرانی	۱۸ درصد

بانک شریک بانک ایرانیان نیز CITI BANK. N.A بوده است.

توضیح اینکه در پایان اردیبهشت ماه ۱۳۵۷ بانک مزبور سی درصد سهام خود را فروخت و مشارکت بانک نیز در تاریخ ۲ اردیبهشت ۱۳۵۷ خاتمه یافت.

در پایان سال ۱۳۵۶ بانک ایرانیان در تهران ۱۰ شعبه و در شهرستان‌ها ۴ شعبه داشت و مجموع کارکنان بانک هم بالغ بر ۴۷۱ نفر بوده‌اند.

بانک ایرانیان در شرکت سیکاب - سهامی عام (تولید کننده انواع سیم و کابل) هم مشارکت داشته است.

در اجرای امر ملی شدن و ادغام بانک‌ها، بانک ایرانیان با چند بانک دیگر، بانک تجارت امروزی را تشکیل داده است.

بانک بین‌المللی ایران و ژاپن

بانک بین‌المللی ایران و ژاپن در سال ۱۳۳۸ تأسیس شد و طبق اساسنامه مصوب شورای پول و اعتبار به صورت شرکت سهامی عام اداره می‌شد و هدف از موضوع بانک عبارت بود از انجام عملیات مجاز بانکی و عملیات مالی یا تجاری که لازمه اجرای موضوع بانک باشد. مدت این بانک نامحدود بود و سرمایه بانک ۲ میلیارد ریال و تماماً پرداخت شده و منقسم به دو میلیون سهم با نام یکهزار ریالی بود. سهام به دو طبقه تقسیم شده بود: طبقه «الف» منحصرأ به اتباع ایران تعلق داشت و هیچوقت نمی‌بایست کمتر از ۶۵ درصد مجموع سرمایه بانک باشد. طبقه «ب» نیز به اتباع خارجی تعلق داشت و نمی‌بایست از ۳۵ درصد مجموع سرمایه بانک بیشتر باشد.

هیات مدیره این بانک ۷ عضو داشت که برای مدت ۲ سال انتخاب می‌شدند و هیات عامل بانک هم مرکب بود از ۲ نفر از اعضای هیات مدیره به انتخاب هیات مدیره به علاوه مدیرعامل بانک.

سرمایه بانک در پایان سال ۱۳۵۶ بالغ بر ۳ میلیارد ریال و تماماً پرداخت شده بود و درصد نسبت سهام سهامداران به این ترتیب بود:

اشخاص حقیقی ایرانی	۵۱/۱ درصد
اشخاص حقیقی خارجی	۱۸ درصد
بانک‌های خارجی	۹ درصد
سایر اشخاص حقوقی ایرانی	۱۶ درصد
سایر اشخاص حقوقی خارجی	۵/۹ درصد
بانک شریک بانک بین‌المللی ایران و ژاپن	

نیز Bank of Tokyo بود.

این بانک در همان تاریخ در تهران ۲۹ شعبه و در شهرستان‌ها ۲۶ شعبه و در خارج از کشور یک شعبه داشت و مجموع کارکنان بانک ۱۰۴۱ نفر بوده‌اند.

در اجرای امر ملی شدن و ادغام بانک‌ها،

بانک مزبور و چند بانک دیگر، بانک تجارت را تشکیل داده است.

بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران

بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران در سال ۱۳۳۸ تأسیس یافت و برنامه اصلی بانک عبارت بود از تشویق و کمک در بکار انداختن سرمایه‌های خصوصی کوچک و بزرگ و کمک به استفاده تولیدی کامل از امکانات کشور. این بانک به کمک و راهنمایی بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه ایجاد شد. در ابتدا ۶۰ درصد سهام بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران متعلق به ۱۸۰۰ سهامدار ایرانی بود و ۴۰ درصد بقیه متعلق به بانک‌های خصوصی و مؤسسات صنعتی در آمریکا و ۶ کشور اروپای غربی بود.

این بانک برای تأسیس صنایع وام می‌داد.

به موجب قانون مصوب سال ۱۳۳۸ به دولت اجازه داده شد که مبلغ ششصد میلیون ریال از محل تفاوت ارزیابی پشتوانه اسکناس (موضوع قانون اصلاح قانون تثبیت پشتوانه اسکناس، مصوب سال ۱۳۳۶) از اعتبارات تولیدی و صنعتی و معدنی طبق شرایطی که مورد قبول دولت باشد، در اختیار بانک مزبور قرار گیرد. همچنین، اجازه داده شد که بانک ملی ایران قسمتی از اسناد وصولی و وام‌های صنعتی و بانک اعتبارات صنعتی تمام یا قسمتی از اسناد وصولی خود را به طور امانی در اختیار بانک مزبور قرار دهند.

در سال ۱۳۴۰ شرکت سهامی انبارهای عمومی با مشارکت بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران و بانک ملی ایران و شرکت سهامی بیمه ایران و ۹ واحد بانکی دیگر تأسیس شد. هدف از تشکیل این شرکت قبول و نگهداری هر گونه مواد اولیه محصولات صنعتی و کشاورزی و هر نوع مال‌التجاره و انجام سایر خدمات

انبارداری بوده است. از مبلغ ۱۸۰۰ میلیون ریال سرمایه شرکت، مبلغ ۹۸ میلیون ریال سهم بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران بوده است.

طبق اساسنامه مصوب سال ۱۳۵۵ بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران به صورت شرکت سهام عام بود و هدف و موضوع بانک توسعه و تشویق و تقویت مؤسسات خصوصی در امور صنعتی، تولیدی، معدنی، صادراتی، حمل و نقل، کشت و صنعت، کمک به ایجاد و بسط شرکت‌ها و مؤسسات خصوصی یا نوسازی این شرکت‌ها بر اساس روش‌های نوین، تأمین موجبات مشارکت اشخاص در امور سرمایه‌گذاری صنعتی و تولیدی، کمک به ایجاد و تقویت بازار اوراق بهادار و تشویق عموم به سرمایه‌گذاری و تجهیز سرمایه‌های داخلی و خارجی به منظور توسعه واحدهای تولیدی، کمک به بالا بردن سطح معلومات فنی و مالی و مدیریت شرکت‌ها و ترویج آن در کشور بود و سرمایه بانک نیز ۱۲ میلیارد ریال با سهام با نام تعیین شده بود که از ۱۲ میلیون سهم یکهزار ریالی تشکیل می‌شد.

سهام این بانک به دو طبقه تقسیم می‌شد: طبقه «الف» منحصرأ به اتباع ایران تعلق داشت و نمی‌بایست از ۸۰ درصد مجموع سرمایه بانک کمتر باشد. طبقه «ب» هم به اتباع خارجی تعلق داشت و هیچوقت نمی‌بایست از ۲۰ درصد سرمایه بانک بیشتر باشد.

حدود ۸۴/۷ درصد سهام این بانک متعلق به بیش از ۸۱۲۴ مؤسسه و فرد ایرانی (طبقه الف) و حدود ۱۵/۳ درصد سهام متعلق به مؤسسات غیرایرانی (طبقه ب) مشروح زیر بود:

- دوپچ بانک و شرکت سال اوپن هایم (آلمان غربی سابق).

- بریتیش بانک آف میدل ایست و سایمون کارورز لیمیتد و میدلند بانک لیمیتد و کوشن ترست لیمیتد و لویدز بانک لیمیتد و بارکلیزبانک اینترنشنال لیمیتد (انگلستان)،
- مدیوبانکا (ایتالیا).

- بانک اوتوکیو لیمیتد و ایندسترپال بانک آو ژاپن لیمیتد و سانوا بانک لیمیتد و سومیتو بانک لیمیتد (ژاپن).

- پاری با انترناسیونال و سوسیته ژنرال پاریس (فرانسه).

- چیس مانهاتان تراست کورپوریشن و کانتینال اینترنشنال فایننس کورپوریشن (ایالات متحده آمریکا).

بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران و چند مؤسسه دیگر، بانک صنعت و معدن امروزی را تشکیل داده است.

بانک اعتبارات تعاونی توزیع

بانک اعتبارات تعاونی توزیع در سال ۱۳۳۸ تأسیس شد و طبق اساسنامه مصوب هشتم خرداد سال ۱۳۵۲ شورای پول و اعتبار به صورت شرکت سهامی عام و به مدت نامحدود اداره می‌شد و موضوع بانک عبارت بود از: افتتاح حساب‌های بانکی، کمک به تأسیس شرکت‌های تعاونی، کمک و مساعدت به اتحادیه‌های صنفی...

سرمایه این بانک ۶۰۰ میلیون ریال و تماماً پرداخت شده بود و بیست و پنج درصد سهام بانک هم سهام ممتاز بود. هیات مدیره بانک

مرکب از ۵ عضو اصلی و ۲ عضو علی‌البدل بود که از بین صاحبان سهام برای مدت ۲ سال انتخاب می‌شدند.

سرمایه بانک در پایان سال ۱۳۵۶ بالغ بر ۲ میلیارد ریال و تماماً پرداخت شده و سهام با نام و صد درصد سهام هم متعلق به اشخاص حقیقی بوده است.

بانک اعتبارات تعاونی توزیع در همان تاریخ در تهران ۵۲ شعبه و در شهرستان‌ها ۷۹ شعبه و در خارج از کشور (ابوظبی) یک شعبه داشت و مجموع کارکنان بانک بالغ بر ۱۳۵۳ نفر بودند.

در اجرای امر ملی شدن و ادغام بانک‌ها، بانک مزبور با چند بانک دیگر، بانک ملت امروزی را تشکیل داده است.

بانک ایران و خاورمیانه

بانک ایران و خاورمیانه در سال ۱۳۳۸ تأسیس شد و طبق اساسنامه مصوب شورای پول و اعتبار به صورت شرکت سهامی عام اداره

الگمن بانک ندرلند و آمستردام - ترردام بانک (هلند).

بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران در ایجاد و تأسیس واحدهای تولیدی مربوط به صنایع مختلف از قبیل: صنایع مواد غذایی، صنایع نساجی و پوشاک، صنایع چوب، صنایع کاغذ و محصولات کاغذی، چاپ و صنایع وابسته، صنایع چرم و پوست، صنایع لاستیک، صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع محصولات معدنی و غیرفلزی، صنایع فلزی، صنایع ماشین‌آلات، صنایع ماشین‌آلات و وسایل الکتریکی و خدمات با سرمایه‌گذاری مشارکت داشته است.

علاوه بر این، بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران در تأسیس بانک صنایع ایران (سال ۱۳۵۲) و بانک ساختمان (سال ۱۳۵۳) و بانک‌های گسترش خوزستان و خزر و آذربایجان (سال ۱۳۵۳) و بانک سرمایه‌گذاری و بین‌المللی ایران (۱۳۵۲) و بانک تجاری ایران و آلمان (سال ۱۳۵۱) و بانک ایرانشهر (۱۳۵۴) و همچنین چند مؤسسه مالی با سرمایه‌گذاری مشارکت داشته است.

هیات مدیره این بانک مرکب بود از ۱۵ نفر عضو اصلی و ۳ نفر علی‌البدل که برای مدت دو سال انتخاب می‌شدند و هیات مدیره از بین اعضای خود، هیات عامل مرکب از ۵ نفر را انتخاب می‌کرد.

در ماده ۱۹ اساسنامه بانک قید شده بود: هرگاه طبق قرارداد منعقد بین دولت ایران و بانک، دولت حق انتصاب یک نفر ناظر را داشته باشد، ناظر مزبور از طرف دولت انتصاب و به بانک معرفی خواهد شد تا در کلیه جلسات هیات مدیره و کلیه مجامع عمومی و کلیه جلسات هیات عامل بدون حق رای حضور یابد. در پایان سال ۱۳۵۶ سرمایه این بانک بالغ بر ۱۲ میلیارد ریال و تماماً پرداخت شده بود و درصد نسبت سهام سهامداران نیز به این ترتیب بوده است:

اشخاص حقوقی ایرانی	۴۶/۳۷ درصد
اشخاص حقیقی خارجی	۰/۰۵ درصد
بانک‌های ایرانی	۸/۷۲ درصد
بانک‌های خارجی	۱۳/۸۸ درصد
اشخاص حقوقی ایرانی	۲۹/۶۱ درصد
اشخاص حقوقی خارجی	۱/۳۷ درصد

سازمان این بانک فقط در تهران بود و مجموع کارکنان آن بالغ بر ۲۹۰ نفر بوده‌اند. در اجرای امر ملی شدن و ادغام بانک‌ها،

می‌شد. بانک ایران و خاورمیانه تابعیت ایرانی داشت و مدت آن نامحدود بود. مقاصد بانک عبارت بود از اشتغال به هر نوع عملیات بانکداری در ایران و هر نقطه دیگر که به موجب قوانین ایران منع نشده باشد، از جمله بازکردن حساب جاری و ثابت و قبول سپرده‌های دیداری و مدت‌دار... سرمایه این بانک ۴۰۰ میلیون ریال و ۲۴۰۰۰ سهم ده هزار ریالی با نام بود. سهام بانک هم به دو طبقه تقسیم شده بود: طبقه «الف» متعلق به اتباع دولت ایران و غیرقابل انتقال به اتباع بیگانه بود و ۱۶۰۰۰ سهم ده هزار ریالی با نام طبقه «ب» نیز به بانک‌های خارجی و مدیران آن بانک تعلق داشت.

سرمایه این بانک تماماً پرداخت شده بود و هیات مدیره بانک مرکب از ۹ نفر بود که از بین صاحبان سهام برای مدت دو سال انتخاب می‌شدند.

سرمایه بانک در پایان سال ۱۳۵۶ مبلغ دو میلیارد ریال و تماماً پرداخت شده و درصد نسبت سهام سهامداران به ترتیب زیر بود:

اشخاص حقیقی ایرانی	۳۸/۰۸ درصد
اشخاص حقیقی خارجی	۰/۰۹ درصد
بانک‌های خارجی	۳۴/۹۱ درصد
اشخاص حقوقی ایرانی	۲۶/۹۲ درصد

بانک شریک این بانک عبارت بود از:

The British Bank of the Middle East, London.

بانک ایران و خاورمیانه در همان تاریخ در تهران ۱۴ شعبه و در شهرستان‌ها ۸ شعبه داشت و مجموع کارکنان آن بالغ بر ۴۹۰ نفر بودند. در اجرای امر ملی شدن و ادغام بانک‌ها، بانک مزبور با چند بانک دیگر، بانک تجارت امروزی را تشکیل داده است.

ادامه دارد

مآخذ

۱) بانک و بانکداری در ایران / اکبر پیروفر
 ۲) سالنامه بانکداری ایران / کانون بانک‌های ایران